

نقش واسطه‌ای مدیریت ریسک در رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و عملکرد پایدار شرکت

دکتر زهرا مرادی

استادیار گروه حسابداری، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران. (نویسنده مسئول).

za.moradi5@gmail.com

سیده فاطمه حسینی

دانشجوی دکتری حسابداری، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران.

fatemehoseinichehre@gmail.com

رضا سالاری بوری آبادی

دانشجوی دکتری حسابداری، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران.

reza88salari@gmail.com

چکیده

کمیته‌های حسابرسی ابزاری مؤثر برای نظارت و کنترل کیفیت افشا هستند. به ویژه در افزایش عملکرد پایدار شرکت، یک کمیته حسابرسی مؤثر، حاکمیت شرکتی مؤثر را تضمین می‌کند که می‌تواند توانایی شرکت را در نظر گرفتن جنبه‌های اجتماعی و زیست‌محیطی افزایش دهد. این مطالعه به نقش واسطه‌ای مدیریت ریسک در رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و عملکرد پایدار شرکت می‌پردازد. لذا به منظور آزمون فرضیه تحقیق، نمونه‌ای متشکل از ۱۱۰ شرکت از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۲ انتخاب شد. نتایج فرضیه نشان داد که اثربخشی کمیته حسابرسی (استقلال و تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی) تأثیر مثبتی بر عملکرد پایدار شرکت دارد. همچنین نتایج فرضیه سوم نشان داد که مدیریت ریسک، تأثیر مثبتی بر رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و عملکرد پایدار شرکت دارد.

واژگان کلیدی: اثر بخشی کمیته حسابرسی، مدیریت ریسک، عملکرد پایدار شرکت.

مقدمه

در چشم انداز مالی جهانی امروز، گزارش پایداری اهمیت فزاینده‌ای پیدا کرده است زیرا سرمایه‌گذاران به دنبال اطلاعات جامع و معنادار فراتر از عوامل مالی صرف هستند. این فرآیند فرصتی را برای ذینفعان فراهم می‌کند تا تعیین کنند که آیا شرکت منافع آنها را در هنگام تصمیم‌گیری در نظر گرفته است یا خیر، سرمایه‌گذاران بیشتر به تأثیر فعالیت‌های شرکتی بر توسعه پایدار علاقه‌مند می‌شوند که منجر به ظهور سرمایه‌گذاری اخلاقی می‌شود. (مستاجران و صادقی، ۱۴۰۳). طبق گفته‌های مهسینا و سووارنو^۱ (۲۰۲۴)، و صالح و همکاران^۲ (۲۰۲۲)، ارتقای پایداری هم به نفع شرکت و هم به نفع ذینفعان آن خواهد بود. همانطور که در شواهد قبلی مستند شده است، افشای پایداری ابزاری برای کاهش مشکلات نمایندگی بین مدیران و سهامداران است (میشل و پاربونتتی^۳، ۲۰۱۲؛ صالح و همکاران، ۲۰۲۲)، و هدف

¹ Mahsina & Soewarno

² Salleh & et all

³ Michelon & Parbonetti

اصلی آن ایجاد شهرت خوب در کنار به حداکثر رساندن سود برای سهامداران است (حسینی و همکاران^۱، ۲۰۲۱). در نهایت، ضروری است که اطلاعات دقیق و جزئی مربوط به پایداری مدیریت زیست‌محیطی برای افزایش ارزش شرکت افشا شود (آگوستا و همکاران^۲، ۲۰۱۹؛ ماچمودا و همکاران^۳، ۲۰۲۲). نظریه ذینفعان یک الگوی اصلی است که زیربنای شیوه‌های گزارشگری پایداری را تشکیل می‌دهد و آن را تحریک می‌کند (ارین و همکاران، ۲۰۲۱)، و این نظریه در تحقیقات پایداری اهمیت دارد (الشاعر و زمان^۴، ۲۰۱۶؛ بینگتون و تامسون^۵، ۲۰۱۳). از زمانی که هیل و جونز (۱۹۹۲)، اهمیت نظریه ذینفعان را به عنوان امتدادی از نظریه نمایندگی مطرح کردند، این نظریه به حلقه اتصال قراردادهای بین دارندگان منابع تبدیل شده است.

در عصر آگاهی از پایداری، ترویج پایداری مزایای متقابلی را برای شرکت‌ها و ذینفعان ارائه می‌دهد. شواهد تجربی نشان داده است که افشای پایداری مکانیسمی است که مشکلات نمایندگی را بین مدیران و سهامداران کاهش می‌دهد. هدف اصلی، ایجاد شهرت مثبت است که به طور بالقوه بر حداکثر سود برای سهامداران تأثیر می‌گذارد. نظریه ذینفعان همچنین یک نظریه غالب است که از شیوه‌های گزارشگری پایداری پشتیبانی و هدایت می‌کند. و اهمیت آن در تحقیقات پایداری توسط چندین محقق مانند الشاعر و زمان^۴، ۲۰۱۶؛ بینگتون و تامسون^۵، ۲۰۱۳ تأیید شده است. علاوه بر این، هیل و جونز (۱۹۹۲)، اهمیت نظریه ذینفعان را به عنوان امتدادی از نظریه نمایندگی مطرح کردند و تأکید کردند که یک شرکت نه تنها به رابطه بین مدیران و صاحبان اصلی (سهامداران) مربوط می‌شود، بلکه به حلقه اتصال قراردادهای بین دارندگان منابع نیز تبدیل می‌شود. در اصل، دیدگاه نظریه ذینفعان، تمام مؤلفه‌های ذینفعان را که در شکوفایی جمعی یک شرکت نقش دارند، تعیین می‌کند (فریمن و همکاران^۶، ۲۰۲۰)، و پایداری به عنوان ابزاری عمل می‌کند که مشارکت ذینفعان را در دستیابی به هدف شرکت ممکن می‌سازد.

کمیته‌های حسابرسی یکی از مؤثرترین ابزارهای نظارت و کنترل برای بهبود کیفیت چنین افشایی هستند (فورکر، ۱۹۹۲)، که اعتبار را تقویت کرده و شیوه‌های پایداری را پیش می‌برد (الشاعر و زمان، ۲۰۱۶؛ توموباز و همکاران، ۲۰۲۱). نظارت و کنترل مؤثر انجام شده توسط کمیته حسابرسی در شیوه‌های پایداری ممکن است نشان‌دهنده تضادهای نمایندگی کمتر باشد (آلگرینی و گرکو، ۲۰۱۳؛ بوالای و العجمی، ۲۰۲۰). ACE از چندین ویژگی کمیته حسابرسی حاصل می‌شود. شواهد گسترده نشان می‌دهد که موضوعات تحقیقاتی در مورد حاکمیت شرکتی و عملکرد پایداری شرکت، پیامدهای بسیار مهمی دارند (حسین و همکاران، ۲۰۱۸؛ والس و همکاران، ۲۰۱۲). طبق تحقیقات قبلی، نظارت و کنترل مؤثر توسط کمیته حسابرسی بر شیوه‌های پایداری، نشان‌دهنده «کاهش تضادهای نمایندگی» است (آلگرینی و گرکو، ۲۰۱۳؛ بوالای و العجمی، ۲۰۲۰)، و اندازه کمیته حسابرسی، تخصص حسابرسی و کمیته حسابرسی مستقل تأثیر قابل توجهی بر پایداری دارند (بوالای و العجمی، ۲۰۲۰؛ ارین و همکاران، ۲۰۲۱؛ لی و همکاران، ۲۰۱۲). علاوه بر این، آلودات و همکاران (۲۰۲۳)، و صالح و همکاران (۲۰۲۲)، رابطه مثبت و معناداری بین اثربخشی کمیته حسابرسی (ACE) و افشای پایداری یافتند. با این حال، چندین مطالعه قبلی از این ایده حمایت کرده‌اند که کمیته‌های حسابرسی در رابطه با افشای داوطلبانه یک شرکت ناکارآمد هستند (اخترالدین و همکاران، ۲۰۰۹)، و همچنین اثرات منفی بر پایداری دارد (بوالای و العجمی، ۲۰۲۰). بنابراین، بر اساس یافته‌های تجربی غیرقطعی، مطالعه حاضر یک شکاف تحقیقاتی را شناسایی می‌کند که نشان می‌دهد عوامل دیگری ممکن است بر عملکرد پایداری شرکت تأثیر بگذارند. به این ترتیب،

¹ Hussaini & at all

² Agustia & at all

³ Machmuddah & at all

⁴ Al-Shaer & at all

⁵ Bebbington & at all

⁶ Freeman & at all

مدیریت ریسک به عنوان یکی دیگر از عوامل کلیدی مهم برای عملکرد پایداری در نظر گرفته می‌شود (کمپ و همکاران، ۲۰۱۶؛ پوردی، ۲۰۱۰؛ ژائو و همکاران، ۲۰۱۶). در راستای مدیریت ریسک، یک کمیته حسابرسی برای مدیریت ریسک خوب ضروری است (عبدالله و همکاران، ۲۰۱۷؛ اسکندر و همکاران، ۲۰۱۸). بر این اساس، ما استدلال می‌کنیم که انتظار می‌رود مدیریت ریسک خوب، نقش ACE (توانایی انجام حسابرسی و حسابرسی) را در عملکرد پایداری شرکت بهبود بخشد.

پیشینه تحقیق

مهشینا و همکاران^۱ (۲۰۲۵)، به بررسی نقش واسطه‌ای مدیریت ریسک در رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و عملکرد پایداری شرکت پرداختند. این مطالعه نقش مهم مدیریت ریسک را در میانجیگری تأثیر اثربخشی کمیته حسابرسی بر عملکرد پایداری شرکت اثبات می‌کند. نتایج نشان داد که اثربخشی کمیته حسابرسی تأثیر مثبت و معناداری بر مدیریت ریسک دارد. با این حال، تأثیر اثربخشی کمیته حسابرسی بر عملکرد پایداری شرکت از نظر آماری ناچیز بود. بررسی‌های استحکام و آزمون‌های اضافی، تمام نتایج رگرسیون اصلی را تأیید می‌کنند.

بتشبا و همکاران^۲ (۲۰۲۵)، به بررسی کمیته حسابرسی و تقلب در گزارشگری مالی: نقش تعدیل‌کننده اندازه شرکت پرداختند. این مطالعه نمونه‌ای از ۳۳ شرکت غیرمالی فهرست‌شده در بورس اوراق بهادار/سهام کشورهای عضو EAC را در دوره ۲۰۱۲-۲۰۲۳ مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. FFR با استفاده از مدل F-SCORE اندازه‌گیری شد. این مطالعه از رگرسیون لجستیک برای آزمون فرضیه‌ها استفاده کرد. علاوه بر این، از حداقل مربعات معمولی، روش گشتاورهای تعمیم‌یافته و یک معیار جایگزین FFR، مدل اقلام تعهدی اختیاری اصلاح‌شده جونز و همکاران، برای اعتبارسنجی نتایج پایه استفاده شد. این مطالعه نشان داد که تنوع جنسیتی و تخصص مالی AC تأثیر منفی بر FFR دارد. با این حال، اندازه AC و فراوانی جلسات تأثیر مثبتی داشتند. در نهایت، نتایج نشان داد که اندازه شرکت، رابطه بین ویژگی‌های AC و FFR را تعدیل می‌کند.

رحمان و همکاران^۳ (۲۰۲۵)، به بررسی اینکه آیا عملکرد مالی بهتر شرکت، نقش مدیران زن و ویژگی‌های خاص آنها را در ارتقای شیوه‌های پایداری شرکتی تقویت می‌کند؟ پرداختند. یافته‌ها توضیح می‌دهند که ROA رابطه‌ی مدیران زن - تجربه، تحصیلات تجاری، وضعیت مستقل و تجربه مرتبط با آن و نمایندگی کمیته حسابرسی - با CSP را تقویت یا به طور مثبت تعدیل می‌کند. با این حال، تعدیل مثبت برای هیئت مدیره‌هایی با یک مدیر زن یافت نمی‌شود، مگر اینکه تعداد مدیران زن به دو یا بیشتر افزایش یابد. در مقابل، با CSP، هیچ تعدیل معناداری برای رابطه‌ی مدیران زن دارای وضعیت اجرایی و تجربه و تحصیلات مرتبط با آن در زمینه‌هایی غیر از تجارت مشاهده نمی‌شود. علاوه بر این، ROA تأثیرات مثبت مدارک کارشناسی ارشد یا بالاتر مدیران زن را بر CSP بیشتر از تحصیلات لیسانس یا پایین‌تر آنها برجسته می‌کند.

کالمبه و همکاران^۴ (۲۰۲۳)، به بررسی قدرت مدیرعامل، اثربخشی کمیته حسابرسی و کیفیت سود پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که قدرت مدیرعامل باعث واریانس منفی در کیفیت سود می‌شود. نتایج همچنین نشان می‌دهد که اثربخشی کمیته حسابرسی رابطه مثبت نسبتاً مشابهی با کیفیت سود دارد. علاوه بر این، قدرت مدیرعامل و اثربخشی کمیته

¹ Mahsina & at all

² Bethsheba

³ Rahman & at all

⁴ Dorcus Kalemb & at all

حسابرسی رابطه منفی و معناداری دارند. نتایج همچنین نشان می‌دهد که قدرت مدیرعامل و کیفیت سود توسط اثربخشی کمیته حسابرسی میانجی‌گری می‌شوند.

محمدی و همکاران (۱۴۰۵)، به بررسی تاثیر ویژگی‌های رئیس کمیته حسابرسی بر پیچیدگی گزارشگری مالی پرداختند. در همین راستا اطلاعات ۶۰ شرکت از شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۱ با استفاده از روش حداقل مربعات پایدار (RLS) مورد آزمون قرار گرفت. جهت اندازه‌گیری پیچیدگی گزارشگری مالی از تعداد صفحات گزارش فعالیت هیات مدیره به عنوان معیار پیچیدگی (گزارشهای طولانی تر؛ پیچیدگی بیشتر) استفاده شده است. یافته‌های حاصل از پژوهش نشان داد که هرچقدر تخصص حسابداری، استقلال و تجربه رئیس کمیته حسابرسی، بیشتر باشد، پیچیدگی گزارشهای مالی کاهش می‌یابد.

قادری و همکاران (۱۴۰۳)، به بررسی بررسی تاثیر کوتاه بینی مدیران بر گزارشگری پایداری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. جامعه آماری تحقیق ۱۲۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. همچنین قلمرو زمانی شامل ۷ سال متوالی از سال ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ است که با استفاده از رگرسیون خطی چند متغیره و داده‌های ترکیبی به آزمون فرضیه تحقیق پرداخته شد که نتایج یافته‌ها نشان داد کوتاه بینی مدیران و گزارشگری پایداری رابطه معنادار و معکوسی دارند.

غریبی و همکاران (۱۴۰۳)، به بررسی تاثیر کمیته حسابرسی اثربخش طی مراحل مختلف چرخه عمر بر عملکرد شرکت پرداختند. برای نشان دادن شاخص کمیته‌ی حسابرسی اثربخش از تحلیل پوششی و کمک گرفتن از سه شاخص تعداد، استقلال و تجربه‌ی اعضا استفاده شده است (آماره و سطح احتمال آزمون‌های کمو و بارتلت تایید می‌کنند که می‌توان از تحلیل پوششی کمک گرفت). نمونه‌ی آماری انتخاب شده با توجه به چرخه‌ی عمر شرکت به ۵ دسته‌ی معرفی، رشد، افول، رکود و بلوغ تقسیم شد و از ۸۸ شرکت در بازه‌ی زمانی ۱۳۹۶ الی ۱۴۰۰ جهت آزمون فرضیات استفاده گردید. نتایج پژوهش نشان می‌دهد کمیته‌ی حسابرسی اثربخش تاثیر مثبت بر میزان عملکرد شرکت دارد که این اثرگذاری وقتی از شاخص عملکرد ارزش افزوده بازار استفاده می‌شود معنادار می‌باشد. اما اثرگذاری کمیته‌ی حسابرسی اثربخش بر عملکرد با توجه به مراحل مختلف چرخه‌ی عمر متفاوت تشخیص داده شد که همواره این تاثیر مثبت می‌باشد. مقایسه‌ی مدل‌هایی که چرخه‌های عمر شرکت را مورد بررسی قرار داده‌اند با مدل‌های مشابه که چرخه‌های عمر را وارد نکرده‌اند نشان می‌دهد کیفیت برازش مدل بر اساس آماره به طور متوسط افزایش یافته است، در مدلی که ارزش افزوده بازار به عنوان شاخص عملکرد وارد شده است تاثیر کمیته بر عملکرد در همه‌ی دوره‌ها معنی دار تشخیص داده شد.

فخاری و همکاران (۱۳۹۷)، به بررسی وجود کمیته حسابرسی و ویژگی‌های آن بر محیط اطلاعاتی شرکت پرداختند. در این راستا، تاثیر وجود کمیته حسابرسی بر محیط اطلاعاتی شرکت در بازه زمانی قبل و بعد از تصویب دستورالعمل کنترل‌های داخلی، طی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۴ آزمون شد. نتایج بر اساس ۴۱ شرکت از طریق داده‌های ترکیبی به روش تابلویی، رابطه معناداری بین وجود کمیته حسابرسی و محیط اطلاعاتی شرکت نشان می‌دهد. در ادامه تاثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر محیط اطلاعاتی شرکت در بازه زمانی بعد از تصویب دستورالعمل کنترل‌های داخلی، طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴ آزمون شد. نتایج حاصل از بررسی ۱۲۱ شرکت از طریق داده‌های ترکیبی به روش تابلویی بیانگر آن است که بین استقلال و تخصص مالی کمیته حسابرسی با محیط اطلاعاتی رابطه مثبت معناداری وجود دارد، در حالی که رابطه دیگر ویژگی‌های کمیته حسابرسی با محیط اطلاعاتی شرکت معنادار نیست.

فرضیات تحقیق

- ✓ استقلال کمیته حسابرسی تأثیر مثبتی بر عملکرد پایداری شرکت دارد.
- ✓ تخصص مالی کمیته حسابرسی بر عملکرد پایداری شرکت تأثیر مثبت دارد.
- ✓ مدیریت ریسک، واسطه‌ی تأثیر اثربخشی کمیته حسابرسی بر عملکرد پایداری شرکت است.

روش تحقیق

این تحقیق از نظر هدف، تحقیقی کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده از نوع تحقیقات نیمه تجربی پس رویدادی در حوزه تحقیقات اثباتی حسابداری است که فرضیات تحقیق با استفاده از روش رگرسیون چند متغیره انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه شرکت های سهامی عام پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۹۸ الی ۱۴۰۲ می باشد. نمونه انتخابی تحقیق نیز شرکت هایی می باشند که مجموعه شرایط زیر را دارا باشند:

- ✓ تا پایان اسفندماه سال ۱۳۹۷ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.
- ✓ به منظور افزایش قابلیت مقایسه، سال مالی آنها منتهی به پایان اسفند ماه باشد.
- ✓ طی دوره‌های مورد نظر تغییر فعالیت و یا تغییر سال مالی نداده باشند.
- ✓ جزء شرکت‌های سرمایه گذاری و واسطه گری های مالی نباشند (شرکت‌های سرمایه‌گذاری به علت تفاوت ماهیت فعالیت با بقیه شرکت‌ها در جامعه آماری منظور نشدند).
- ✓ طول وقفه انجام معاملات در این شرکت‌ها طی دوره زمانی مذکور بیشتر از ۶ ماه نباشد.

با توجه به محدودیت های فوق ، تعداد ۱۱۰ شرکت در دوره زمانی ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۲ به عنوان نمونه تحقیق انتخاب گردید. داده های تحقیق حاضر از سامانه کدال، پایگاه اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران و دیگر پایگاه‌های مرتبط و نیز از نرم افزار ره آورد نوین استخراج گردید. تجزیه و تحلیل نهایی داده های جمع آوری شده نیز با استفاده از نرم افزار آماری Eviews صورت گرفته است.

پایداری شرکت

افشای پایداری شرکت: در پژوهش حاضر شاخص های گزارشگری پایداری ارائه شده بر اساس استانداردها و رهنمودهای موجود و شناخته شده بین المللی و منطقه ای به ویژه استانداردهای الگوی گزارشگری جهانی (۳۹) منتشر شده به وسیله هیأت استانداردهای جهانی پایداری شرکتی و استاندارد مسئولیت اجتماعی ایزو ۲۶۰۰۰ به تولیدی بیشتر درگیر فعالیت های پایداری هستند و تفکیک در ۳ بعد شامل شاخص های اجتماعی اهمیت بیشتری به این مباحث نسبت به شرکت های شاخصه ای زیست محیطی و شاخص های اقتصادی و خدماتی می دهند و میزان افشای شاخصه ای پایداری در مجموع ۸۵ شاخص مطابق جدول شماره ۱ در این شرکتها بیشتر از دیگر شرکت ها است، نمونه طبقه بندی شده است. برای محاسبه متغیر شاخص های پایداری شرکت ها از روش امتیازدهی بر اساس پژوهش های حنیفا کوک (۴۰)، و صالح و همکاران (۴۱)، به این ترتیب که با بررسی گزارش های شرکت ها، برای شرکت‌هایی که یک مورد مشابه از شاخص های پایداری مورد نظر را افشا کرده بودند، عدد ۱ در ردیف مربوط به آن شاخص قرار داده شد و در صورت افشا نکردن شاخص، صفر به آن اختصاص یافت. سپس، میزان افشای شاخص های پایداری از طریق تقسیم حاصل جمع ستون تعداد شاخص های افشا شده به کل شاخصه ای پایداری قابل افشا به دست آمد.

جدول ۱: مؤلفه ها و تعداد شاخص های ابعاد پایداری	
مؤلفه پایداری	تعداد شاخص ها
شاخص های اجتماعی	۴۶
شاخص های زیست محیطی	۲۶
شاخص های اقتصادی	۱۳
کل شاخص های پایداری	۸۵

اثربخشی کمیته حسابرسی

برای سنجش اثربخشی کمیته حسابرسی در این تحقیق از دو معیار استفاده شد. معیار استقلال کمیته حسابرسی که تعداد اعضای مستقل کمیته به کل اعضا می باشد. همچنین معیار دوم تخصص مالی کمیته ی حسابرسی برابر با نسبت تعداد اعضای دارای مدرک مالی، حسابداری، حسابرسی، مدیریت مالی و اقتصاد به کل اعضای کمیته ی حسابرسی شرکت است.

متغیر وابسته مدیریت ریسک شرکت

مدیریت ریسک شرکت مجموعه تکنیک های مطرح شده توسط کوزو جهت مدیریت ریسک می باشد که در این پژوهش از مدل گوردون و همکاران (۲۰۰۹)، برای اندازه گیری و کمی کردن مدیریت ریسک شرکت در شرکت ها استفاده می شود. مدیریت ریسک شرکت که توسط کمیته سازمان های حامی (COSO) مربوط به کمیسیون تردوی ارائه گردیده است فرایند مدیریت ریسک شرکت به دنبال کاهش ریسک های عملیاتی است که در نهایت باعث افزایش کارایی و عملکرد سازمان می گردد رهنمای رودپشتی و همکاران (۱۴۰۰)، عملکرد بهتر یکی از نتایج حاصل از استفاده بهتر از مدیریت ریسک شرکت بوده و باید ریسک های کلی که منجر به شکست سازمان می شود را کاهش و در نتیجه کارایی و ارزش سازمان را افزایش دهد. از اینرو گردش دارایی ها به صورت فروش بر کل داراییها تعریف می شود. به عنوان یک معیار برای کارایی عملکرد بشمار می رود کارایی عملیاتی بالاتر باید ریسک کلی ورشکستگی شرکت را کاهش داده و عملکرد و ارزش شرکت را افزایش دهد.

متغیرهای کنترلی

در این پژوهش برخی از مهم ترین متغیرهایی که بر مبنای مطالعات قبلی به عنوان عوامل موثر در اعتبار تجاری شناخته شده اند، به عنوان متغیرهای کنترلی مدنظر قرار گرفتند که عبارت اند از:

- ✓ اندازه شرکت: معادل لگاریتم دارایی ها شرکت.
- ✓ اهرم مالی: معادل نسبت مجموع بدهی به کل دارایی های شرکت.
- ✓ بازده دارایی ها: معادل نسبت درآمد قبل از موارد عادی تقسیم بر دارایی کل شرکت.

مدل رگرسیونی فرضیات پژوهش

فرضیه اول

$$ESG_{it} = \beta_0 + \beta_1 AC_{it} + \beta_2 TAHAC_{it} + \beta_3 ROA_{it} + \beta_4 Lev_{it} + \beta_5 Size_{it} + \varepsilon_0$$

فرضیه دوم و سوم

$$ESG_{it} = \beta_0 + \beta_1 AC_{it} + \beta_2 TAHAC + \beta_3 RISK_{it} + \beta_4 RISK_{it} * AC + \beta_5 RISK_{it} * TAHAC + \beta_6 ROA_{it} + \beta_7 Lev_{it} + \beta_8 Size_{it} + \varepsilon_0$$

که در آن:

ESG: پایداری شرکت

AC: استقلال کمیته حسابرسی

TAHAC: تحصیلات مالی اعضا

ROA: بازده دارایی ها

LEV: اهرم مالی

SIZE: اندازه شرکت

RISK: مدیریت ریسک

یافته های پژوهش

جدول (۲): آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در دوره مورد بررسی

متغیر	پایداری شرکت	استقلال کمیته حسابرسی	تخصص مالی کمیته	مدیریت ریسک	اندازه شرکت	اهرم مالی	بازده دارایی
نماد	ESG	AC	TAHAC	RISK	SIZE	LEV	ROA
میانگین	۰.۴۵۷	۰.۵۸۲۵	۰.۷۵۸۵	۰.۸۴۵	۲۱.۴۱۵	۰.۶۲۵۷۲۳	۰.۱۶۳۲
میانه	۰.۲۶۹	۰.۴۷۸۲	۰.۶۵۲۴	۰.۷۶۴	۲۰.۶۳۹	۰.۶۶۱۳۳۱	۰.۱۲۷۴
بیشینه	۰.۶۹۱	۱	۰.۸۵۴۱	۱.۷۴۸	۳۳.۴۷۵	۰.۹۸۸۹۹۶	۰.۳۸۷۲
کمیینه	۰.۲۱۰	۰.۳۳۳	۰.۴۱۵۲	۰.۲۵۰	۰.۱۷۴۵	۰.۰۲۴۹۷۰	-۰.۰۹۸۷
انحراف معیار	۰.۹۶۷	۰.۷۴۰۲	۰.۶۵۲۴	۰.۳۶۱۶۹۹	۰.۸۷۰۴۵۶	۰.۲۲۴۱۰۶	۰.۹۵۴۱۰

آزمون نرمال بودن جملات خطای مدل فرضیه های پژوهش

برای انتخاب آزمون درست برای تحلیل فرضیه ها ابتدا باید از توزیع آماری پسماند مدل رگرسیونی که مورد آزمون قرار می گیرد، اطمینان حاصل نمود. برای نمونه، پیش نیاز گرفتن آزمون های پارامتری، نرمال بودن توزیع آماری پسماند مدل رگرسیونی است. به طور کلی می توان گفت که آزمون های پارامتری، عموماً بر میانگین و انحراف معیار استوارند. حال اگر توزیع جامعه نرمال نباشد، نمی توان استنباط درست از نتایج داشت.

توزیع آماری آزمون مذکور بصورت زیر است:

جملات خطای مدل فرضیه پژوهش دارای توزیع نرمال است: H_0

جملات خطای مدل فرضیه پژوهش دارای توزیع نرمال نیست: H_1

جدول (۳): نتایج آزمون نرمال بودن جملات خطای مدل فرضیه های پژوهش

متغیر	نماد	آماره جاک - برا	احتمال آماره جاک - برا
جملات خطای مدل فرضیه اول	Resid 1	۷۹.۹۱۴۵۱	۰.۰۹۰۰۴۳
جملات خطای مدل فرضیه دوم	Resid 2	۴۴.۶۴۸۲۱	۰.۰۶۱۸۳۸

به لحاظ آنکه مقدار احتمال آماره جاک - برا، بیشتر از سطح خطای ۵٪ است، لذا می توان نتیجه گرفت جملات خطای مدل فرضیه های پژوهش، دارای توزیع نرمال می باشند.

آزمون واریانس ناهمسانی

در تحلیل رگرسیون های خطی چند متغیره، هنگامی این مشکل بوجود می آید که فرض کلاسیک تساوی واریانس جملات خطا، با واقعیت منطبق نباشد. وجود رابطه میان واریانس جملات خطا و یکی از متغیرهای مستقل، تنها یکی از عواملی است که فرض تساوی واریانس جملات خطا را نقض می نماید. در پژوهش حاضر، برای تشخیص واریانس ناهمسانی از آزمون وایت^۱ استفاده شده است و نتایج در نگاره ۴ بیان شده است.

توزیع آماری آزمون مذکور بصورت زیر است:

همسانی واریانس: H_0

ناهمسانی واریانس: H_1

جدول (۴): بررسی واریانس ناهمسانی متغیرهای پژوهش

نام آزمون	فرضیه	آماره وایت	درجه آزادی	احتمال آماره وایت
وایت	مدل اول	۲.۲۶۹۵۲۲	(۳,۱۵۷)	۰.۰۷۴۱
	مدل دوم	۳.۱۰۲۴۱۳	(۴,۲۰۱)	۰.۰۶۵۴

نتایج به دست آمده حاکی از آن است مقدار احتمال آزمون مذکور، بیشتر از سطح خطای ۵٪ است، لذا حاکی از همسانی واریانس بوده و ملاحظه شد که مشکل ناهمسانی واریانس وجود ندارد.

آزمون اف لیمر و هاسمن

جدول (۵): انتخاب الگوی داده های تابلویی در مقابل داده های تلفیقی در فرضیه های پژوهش

نوع آزمون	فرضیه	مقدار آماره آزمون	درجه آزادی	احتمال آماره آزمون
اف لیمر	مدل اول	۳.۱۶۹۸۴۵	(۱۳۶,۵۴۳)	۰.۰۰۰۰
	مدل دوم	۴.۲۲۰۵۴۱	(۱۲۱,۴۴۴)	۰.۰۰۰۰

بر طبق داده های نگاره فوق، مقدار احتمال آماره اف لیمر، کمتر از سطح خطای ۵٪ می باشد. لذا الگوی مناسب برای فرضیه های پژوهش، استفاده از روش داده های تابلویی می باشد.

به دلیل انتخاب مدل داده های تابلویی در برابر داده های تلفیقی، به منظور انتخاب الگوی اثرات ثابت در برابر الگوی تصادفی، جهت انجام رگرسیون داده های ترکیبی، از آزمون هاسمن استفاده شده است. فرض های مربوط به این آزمون بصورت زیر تبیین می گردند:

H_0 : استفاده از روش اثرات تصادفی

H_1 : استفاده از روش اثرات ثابت

جدول (۶): انتخاب الگوی اثرات ثابت در مقابل اثرات تصادفی در فرضیه های پژوهش

نوع آزمون	فرضیه	مقدار آماره کای دو	درجه آزادی آماره کای دو	احتمال آماره آزمون
هاسمن	مدل اول	۷.۰۱۹۳۵۴	۵	۰.۰۰۳۱
	مدل دوم	۸.۵۹۰۰۷۷	۵	۰.۰۰۱۷

همانگونه که مشخص است، مقدار احتمال آماره آزمون هاسمن کمتر از سطح خطای ۵٪ می باشد. لذا استفاده از الگوی اثرات ثابت در برابر الگوی اثرات تصادفی در فرضیه های پژوهش تأیید می گردد. مدل رگرسیونی اثرات ثابت فرضیه اول پژوهش در نگاره ۷ نشان داده شده است.

¹ White Test

جدول (۷): مدل رگرسیونی اثرات ثابت فرضیه اول پژوهش

آماره ها متغیر ها	نماد	ضرایب رگرسیونی	مقدار آماره تی	احتمال آماره تی
مقدار ثابت	C	۰.۱۶۱۷۳۰	۴.۴۵۷۳۷	۰.۰۰۰۰۰
استقلال کمیته حسابرسی	AC	۲.۰۰۶۱۵۸	۵.۹۶۷۴	۰.۰۰۰۰۰
تخصص مالی کمیته حسابرسی	TAHAC	۰.۲۵۴۱۸۰۵	۱.۹۶۷۴۵	۰.۰۰۴۷۲
بازده دارایی ها	roa	۳.۰۱۳۰۰۷	۳۶۳۹۵۹	۰.۰۰۳۶۸
اندازه شرکت	SIZE	۰.۰۰۴۲۵۵	۱.۵۲۱۱۲	۰.۱۲۸۸
اهرم مالی	LEV	-۰.۰۰۲۶۰۲۶	-۲.۷۰۵۸۴	۰.۰۰۷۰
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	دوربین واتسون	آماره اف	احتمال آماره اف
۰.۴۴۹۶۰۳	۰.۴۰۶۶۸۲	۲.۱۰۹۴۱۲	۳.۱۴۵۸۲۲	۰.۰۰۰۰۰۰

بر اساس نتایج حاصل از نگاره فوق در می یابیم که:

استقلال کمیته حسابرسی بر عملکرد پایداری شرکت تأثیر مثبت و معناداری دارد. زیرا ضمن مثبت بودن علامت ضریب رگرسیونی متغیر مربوطه (۲.۰۰۶۱۵۸)، احتمال آماره تی آن (۰.۰۰۰۰۰)، کمتر از سطح خطای ۵٪ است. لذا فرضیه اول پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید می گردد.

تخصص مالی کمیته حسابرسی بر عملکرد پایداری شرکت تأثیر مثبت و معناداری دارد. زیرا ضمن مثبت بودن علامت ضریب رگرسیونی متغیر مربوطه (۰.۲۵۴۱۸۰۵)، احتمال آماره تی آن (۰.۰۰۴۷۲)، کمتر از سطح خطای ۵٪ است. لذا فرضیه دوم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید می گردد.

بر اساس ضریب تعیین تعدیل شده مدل، حدود ۴۱٪ تغییرات عملکرد پایداری شرکت، ضمن توجه به تأثیر متغیرهای کنترلی، توسط تغییرات اثر بخشی کمیته حسابرسی توضیح داده می شود.

به لحاظ آنکه مقدار آماره آزمون دوربین - واتسون (۲.۱۰۹۴۱۲) در بازه بهینه صفر و تفاضل آن از ۴ قرار دارد، فرض وجود خودهمبستگی میان متغیرها، رد می گردد.

از آنجا که احتمال آماره آزمون اف (۰.۰۰۰۰۰۰۰)، کمتر از سطح خطای ۵٪ می باشد، معنادار بودن رگرسیونی برازش شده تأیید می گردد.

آزمون فرضیه دوم پژوهش

جدول (۸): مدل رگرسیونی اثرات ثابت فرضیه دوم پژوهش

آماره ها متغیر ها	نماد	ضرایب رگرسیونی	مقدار آماره تی	احتمال آماره تی
مقدار ثابت	C	۲.۰۳۴۴۳۴	۲.۱۶۹۰۰۹	۰.۰۰۶۳
استقلال کمیته حسابرسی	AC	۲.۰۱۳۷۹۵	۲۸۲۵۳۲۳	۰.۰۱۸۴
تخصص مالی کمیته حسابرسی	TAHAC	۱.۲۱۴۵۸۲	۳۶۹۷۴۱۱	۰.۰۰۰۰۰
مدیریت ریسک	RISK	۴.۰۰۳۲۱۵	۸.۲۳۳۲۸۲	۰.۰۰۰۰۰
مدیریت ریسک * استقلال کمیته حسابرسی	RISK*AC	۵.۰۱۶۶۹۸	۳.۷۶۸۲۱۳	۰.۰۰۰۰۰
مدیریت ریسک * تخصص مالی کمیته حسابرسی	RISK*TAHAC	۲.۳۶۵۷۵۴	۷.۸۵۴۱۲۵	۰.۰۰۰۰۰

بازده دارایی	roa	۴۰۰۸۵۸۱	۲۲۵۴۴۴۰	۰۰۱۰۱
اندازه شرکت	SIZE	۰۰۰۷۱۴۹	۰۲۵۲۵۰۵	۰۸۰۰۷
اهرم مالی	LEV	۱۸۷۰۶۵	۳۶۹۷۰	۰۰۰۰۰
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	دوربین واتسون	آماره اف	احتمال آماره اف
۰۶۱۵۰۷۳	۰۶۰۷۸۲۰	۲۰۱۷۷۰۵	۳۹۰۷۸۲۱۷	۰۰۰۰۰۰۰

بر اساس نتایج حاصل از نگاه ۸ در می‌یابیم که:

مدیریت ریسک بر عملکرد پایداری شرکت تأثیر مثبت و معناداری دارد. زیرا ضمن مثبت بودن علامت ضریب رگرسیونی متغیر مربوطه (۴۰۰۳۲)، احتمال آماره تی آن (۰۰۰۰۰)، کمتر از سطح خطای ۵٪ است. لذا فرضیه دوم پژوهش نیز در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید می‌گردد.

مدیریت ریسک بر رابطه بین استقلال کمیته حسابرسی و عملکرد پایداری شرکت تأثیر مثبت و معناداری دارد. زیرا ضمن مثبت بودن علامت ضریب رگرسیونی متغیر مربوطه (۵۰۱۶۶)، احتمال آماره تی آن (۰۰۰۰۰)، کمتر از سطح خطای ۵٪ است. لذا فرضیه دوم پژوهش نیز در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید می‌گردد.

مدیریت ریسک بر رابطه بین تخصص مالی کمیته حسابرسی و عملکرد پایداری شرکت تأثیر مثبت و معناداری دارد. زیرا ضمن مثبت بودن علامت ضریب رگرسیونی متغیر مربوطه (۲۰۳۶۵۷)، احتمال آماره تی آن (۰۰۰۰۰)، کمتر از سطح خطای ۵٪ است. لذا فرضیه سوم پژوهش نیز در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید می‌گردد.

بر اساس ضریب تعیین تعدیل شده مدل، حدود ۶۱٪ تغییرات عملکرد پایداری شرکت، ضمن توجه به تأثیر متغیرهای کنترلی، توسط تغییرات اثر بخشی کمیته حسابرسی توضیح داده می‌شود.

به لحاظ آنکه مقدار آماره آزمون دوربین - واتسون (۲۰۱۷۷۰۵) در بازه بیهیبه صفر و تفاضل آن از ۴ قرار دارد، فرض وجود خودهمبستگی میان متغیرها، رد می‌گردد.

از آنجا که احتمال آماره آزمون اف (۰۰۰۰۰۰۰۰)، کمتر از سطح خطای ۵٪ می‌باشد، معنادار بودن رگرسیونی برازش شده تأیید می‌گردد.

نتیجه گیری

در این مطالعه به بررسی نقش واسطه‌ای مدیریت ریسک در رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و عملکرد پایداری شرکت پرداختیم. نتایج نشان داد که مدیریت ریسک بر رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و عملکرد پایداری شرکت تأثیر مثبتی دارد. یافته‌های این مطالعه تأکید می‌کند که مدیریت ریسک نقش مهمی در افزایش ACE (تأثیر متقابل بر عملکرد پایداری شرکت)، به ویژه در چارچوب یک کشور نوظهور مانند ایران، دارد. از دیدگاه ذینفعان، این نتایج از نظریه ذینفعان پشتیبانی می‌کند و بر اهمیت مدیریت ریسک در بهبود عملکرد پایداری شرکت برای برآورده کردن انتظارات ذینفعان تأکید دارد. با توجه به پیامدهای مدیریتی این یافته‌ها، شرکت‌ها باید تشویق شوند که شیوه‌های مدیریت ریسک خود را بهبود بخشند زیرا چنین شیوه‌هایی با افزایش عملکرد پایداری شرکت مرتبط هستند. در واقع کمیته حسابرسی از طریق مدیریت ریسک بر افشای پایداری تأثیر می‌گذارد. این امر بینشی را برای پشتیبانی از نقش فعلی کمیته حسابرسی بر اساس آخرین دستورالعمل‌های راهنمای حاکمیت شرکتی فراهم می‌کند. قابل توجه است که مدیریت ریسک نیز حوزه اصلی تمرکز کمیته حسابرسی است. مدیریت ریسک یک مفهوم مبتنی بر بنگاه اقتصادی است که باید به ریسک کلی شرکت اشاره کند تا ریسک فردی یا واحد. بنابراین، کمیته حسابرسی نقش مهمی در افزایش اثربخشی حسابرسی‌های داخلی، به ویژه در اجرای مدیریت ریسک کسب و کار، افزایش ارزش شرکت و بهبود مکانیسم‌های نظارتی برای رویه

گزارشگری پایداری ایفا می‌کند. در نهایت، این امر می‌تواند هزینه‌های نمایندگی را کاهش دهد. همچنین نتایج فرضیه نشان داد کمیته حسابرسی تاثیر مثبتی بر افشای پایداری شرکت دارد در واقع کمیته‌های حسابرسی ابزاری مؤثر برای نظارت و کنترل کیفیت افشا هستند. به ویژه در افزایش عملکرد پایداری شرکت. یک کمیته حسابرسی مؤثر، حاکمیت شرکتی مؤثر را تضمین می‌کند که می‌تواند توانایی شرکت را در نظر گرفتن جنبه‌های اجتماعی و زیست‌محیطی افزایش دهد. پیامد اجتماعی این مطالعه شامل افزایش آگاهی جامعه از پایداری شرکت است، که در آن یک شرکت ملزم به ارائه محصولات سازگارتر با محیط زیست است و انتظار می‌رود که نگرانی‌های برابری نسبت به ذینفعان خود داشته باشد. این مطالعه از منظر نظریه ذینفعان، به ادبیات موضوع می‌افزاید. اساساً این مطالعه بر اهمیت شرکت‌ها در افزایش ACE (توانایی حسابرسی و اعتبار) برای برآورده کردن خواسته‌های ذینفعان، به ویژه در رابطه با افشای عملکرد پایداری شرکت، تأکید می‌کند. در عصر پایداری امروزی، نظریه نمایندگی فراتر از سود گسترش یافته و اکنون با کاهش هزینه‌های نمایندگی به عنوان بخشی از اجرای پایداری از طریق شیوه‌های خوب مدیریت ریسک، شهرت را نیز در بر می‌گیرد.

منابع

- ✓ غریبی، ابراهیم، اخوان، مجید، (۱۴۰۳)، تاثیر کمیته حسابرسی اثربخش طی مراحل مختلف چرخه عمر بر عملکرد شرکت، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، دوره ۱۳، شماره ۵۲، صص ۲۷۷-۲۹۲.
- ✓ فخاری، حسین، رضائی پیتة نوئی، یاسر، (۱۳۹۷)، تاثیر وجود کمیته حسابرسی و ویژگی های آن بر محیط اطلاعاتی شرکت، مجله ایرانی مطالعات مدیریت، دوره ۱۱، شماره ۳۶، صص ۵۷۷-۶۰۸.
- ✓ قادری، سیده زهرا، علیپور، سعید، آقاجانی، وحدت، (۱۴۰۳)، بررسی تاثیر کوتاه بینی مدیران بر گزارشگری پایداری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، چشم انداز حسابداری و مدیریت، شماره ۹۴، صص ۲۷۵-۲۸۶.
- ✓ محمدی، پویان، اثنی عشری، حمیده، صفرزاده، محمدحسین، راد، عباس، (۱۴۰۵)، تاثیر ویژگی های رئیس کمیته حسابرسی بر پیچیدگی گزارشگری مالی، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، شماره ۵۷، صص ۱۴۳-۱۶۰.
- ✓ مستاجران، عبدالرسول، صادقی، مرتضی، (۱۴۰۳)، تاثیر گزارش پایداری شرکت بر احساسات سرمایه گذار و شهرت شرکت در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، چشم انداز حسابداری و مدیریت، دوره ۷، شماره ۹۸، صص ۱۸۲-۱۹۵.
- ✓ Abdullah, M., Shukor, Z.A. and Rahmat, M.M. (2017), "The influences of risk management committee and audit committee towards voluntary risk management disclosure", Jurnal Pengurusan, Vol. 50, p. 50.
- ✓ Allegrini, M. and Greco, G. (2013), "Corporate boards, audit committees and voluntary disclosure: evidence from Italian listed companies", Journal of Management & Governance, Vol. 17 No. 1, pp. 187-216.
- ✓ Alodat, A.Y., Nobanee, H., Salleh, Z. and Hashim, H.A. (2023), "The impact of longer audit committee chair tenure and board tenure on the level of sustainability disclosure: the moderating role of firm size", Business Strategy & Development, Vol. 6 No. 4, pp. 885-896.
- ✓ Al-Shaer, H. and Zaman, M. (2016), "Board gender diversity and sustainability reporting quality", Journal of Contemporary Accounting & Economics, Vol. 12 No. 3, pp. 210-222.
- ✓ Bebbington, J. and Thomson, I. (2013), "Sustainable development, management and accounting: boundary crossing", Management Accounting Research, Vol. 24 No. 4, pp. 277-283.

- ✓ Buallay, A. and Al-Ajmi, J. (2020), "The role of audit committee attributes in corporate sustainability reporting: evidence from banks in the Gulf cooperation council", *Journal of Applied Accounting Research*, Vol. 21 No. 2, pp. 249-264.
- ✓ disclosure", *Journal of Management & Governance*, Vol. 16 No. 3, pp. 477-509, doi: 10.1007/
- ✓ Forker, J.J. (1992), "Corporate governance and disclosure quality", *Accounting and Business Research*, Vol. 22 No. 86, pp. 111-124.
- ✓ Freeman, R.E., Phillips, R. and Sisodia, R. (2020), "Tensions in stakeholder theory", *Business & Society*, Vol. 59 No. 2, pp. 213-231.
- ✓ Hill, C.W.L. and Jones, T.M. (1992), "Stakeholder-agency theory", *Journal of Management Studies*, Vol. 29 No. 2, pp. 131-154..
- ✓ Hussaini, M., Hussain, N., Nguyen, D.K. and Rigoni, U. (2021), "Is corporate social responsibility an agency problem? An empirical note from takeovers", *Finance Research Letters*, Vol. 43, p. 102007, doi:10.1016/j.frl.2021.102007.
- ✓ Iskandar, T.M., Jamil, A., Yatim, P. and Sanusi, Z.M. (2018), "The role of internal audit and audit committee in the implementation of enterprise risk management", *International Journal of Business and Globalisation*, Vol. 21 No. 2, pp. 239-260.
- ✓ Kemp, D., Worden, S. and Owen, J.R. (2016), "Differentiated social risk: rebound dynamics and
- ✓ Kwamboka, B., Githaiga, P.N. and Kinuthia, P.M. (2025), "Audit committee and financial reporting fraud: the moderating role of firm size", *Journal of Financial Reporting and Accounting*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JFRA-07-2024-0432>.
- ✓ Machmuddah, Z., Sumaryati, A. and Syafrudin, M. (2022), "The role of audit committee supervision on integrated reporting relationship and firm value", *Journal of Applied Accounting and Taxation*, Vol. 7 No. 2, pp. 102-108.
- ✓ Mahsina, M. and Soewarno, N. (2024), "The mediation effect of firm performance on the association between two-tier independent boards and green innovation practices: evidence from Indonesia", *Intangible Capital*, Vol. 20 No. 1, pp. 126-151.
- ✓ Michelin, G. and Parbonetti, A. (2012), "The effect of corporate governance on sustainability
- ✓ Purdy, G. (2010), "ISO 31000: 2009 — setting a new standard for risk management", *Risk Analysis*, Vol. 30 No. 6, pp. 881-886.
- ✓ Rahman, H.U., Zahid, M. and Al-Faryan, M.A.S. (2025), "Does firm better financial performance amplify the role of women directors and their certain characteristics in promoting corporate sustainability practices?", *Corporate Governance*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/CG-05-2024-0266>
- ✓ Salleh, Z., Seno, R., Alodat, A.Y.M. and Hashim, H.A. (2022), "Does the audit committee effectiveness influence the reporting practice of GHG emissions in Malaysia", *Journal of Sustainability Science and Management*, Vol. 17 No. 1, pp. 204-220.
- ✓ Tumwebaze, Z., Bananuka, J., Kaawaase, T.K., Bonareri, C.T. and Mutesasira, F. (2021), "Audit committee effectiveness, internal audit function and sustainability reporting practices", *Asian Journal of Accounting Research*, Vol. 7 No. 2.